

Asmira Bećiraj*¹

MEĐUNARODNA NADLEŽNOSTI U BRAČNIM PREDMETIMA U PRAVU EVROPSKE UNIJE I BOSNE I HERCEGOVINE

Sažetak

Sve veći broj porodičnih odnosa sa međunarodnim obilježjem bilo zbog toga što su njihovi sudionici državljani različitih država ili imaju prebivalište u različitim državama, ili ti odnosi nastaju, njihovi se učinci ostvaruju ili oni pak prestaju na području različitih država, doveo je do potrebe da se utvrde pravila kojima se određuje nadležnost organa pojedine jurisdikcije. Uredbom Vijeća (EU) 2019/1111 od 25. juna 2019. o nadležnosti, priznanju i izvršenju odluka u bračnim predmetima i predmetima roditeljske odgovornosti i o međunarodnoj otmici djece sa obavezujućom primjenom u svim državama članicama Evropske unije, unificirana su pravila kojima se određuje nadležnost u bračnim predmetima. Nakon prikaza polja primjene *ratione materiae*, *ratione temporis* i *ratione loci*, rad analizira odredbe koje uređuju pitanja međunarodne nadležnosti u bračnim predmetima, kako u Evropskoj uniji, tako i u Bosni i Hercegovini.

Ključne riječi: međunarodna nadležnost, bračni predmeti, državljanstvo, uobičajeno boravište “*Tako malo sličnosti, a tako mnogo razlika*”

1. Općenito

Sve veći broj privatnopravnih odnosa sa međunarodnim obilježjem, nametnuo je potrebu donošenja pravila kojima se uređuje pitanje međunarodne nadležnosti, jer upravo prilikom rješavanja privatnopravnih odnosa sa međunarodnim obilježjem, prvo pitanje koje se postavlja jeste pitanje međunarodne nadležnosti. Pravila o međunarodnoj nadležnosti sudova postavljaju granice jednog pravosuđa, određuju onaj krug situacija u kojima jedno pravosuđe ima pravo i dužnost da postupa.² Složenost pravila o nadležnosti rezultat je u prvom redu množine suverenih pravnih poredaka od kojih svaki obavlja svoje funkcije na određenom teritoriju, u izvjesnim slučajevima i s obzirom na odnose koji svoje učinke ostvaruju izvan njegova teritorija.³ Svaka država, budući da je potpuno suverena u određivanju nadležnosti svojih sudova u sporovima sa međunarodnim obilježjem, nastoji da obezbijedi jurisdikciju svojih sudova u svim onim sporovima

---

¹ Autorica je docentica na Pravnom fakultetu Univerziteta u Bihaću.

² T. Varadi/B. Bordaš/G. Knežević, *Međunarodno privatno pravo*, Forum, Novi Sad, 2005., 481.

³ S. Triva/M. Dika, *Građansko parnično procesno pravo*, 7. izd, Narodne novine d.d., Zagreb, 2004., 257.

u kojima je zainteresovana i da tako jurisdikciju svojih sudova proširi na što veći broj takvih sporova.⁴ S druge strane, postoji potreba respektovanja istih takvih interesa kod drugih država, u cilju nesmetanog odvijanja međunarodnog pravnog prometa.⁵ Opseg, u kojem je neka država pridržala nadležnost u građanskim pravnim stvarima sebi, odnosno cjelokupnosti svojih sudova, označuje se kao međunarodna nadležnost ili sudbenost, odnosno sudska vlast (*Gerichtsbareit, jurisdiction, juridiction*) te države, odnosno njezinih sudova.⁶ Temeljem gore navedenog proizlazi zaključak da je međunarodna nadležnost, nadležnost u predmetima s međunarodnim obilježjem. Radi toga, prilikom analize pravila o određivanju međunarodne nadležnosti polazi se od dvije činjenice. Prvo, postojanje sve većeg broja privatnopravnih situacija koje su međunarodno obilježene, bilo zbog toga što su njihovi sudionici fizičke osobe koje su državljanima različitih država ili imaju prebivalište u različitim državama, ili te situacije nastaju, njihovi se učinci ostvaruju ili one prestaju na teritorijima različitih država, dovelo je do potrebe da se utvrde pravila kojima se određuje nadležnost organa pojedine jurisdikcije. Drugo, perspektiva Bosne i Hercegovine (BiH) leži u ulasku u punopravno članstvo Evropske unije (EU). Zbog toga je potrebno istraživanje evropskog prava radi utvrđivanja njegovog sadržaja i usporedbe tog prava s rješenjima nacionalnog zakonodavstva.

Predmet ovog rada su bračni predmeti. Ovi se predmeti analiziraju s gledišta pravila o određivanju međunarodne nadležnosti. Osnovni pravni izvor koji se u radu analizira jeste Uredba Vijeća (EU) 2019/1111 od 25. juna 2019. o nadležnosti, priznanju i izvršenju odluka u bračnim predmetima i predmetima roditeljske odgovornosti i o međunarodnoj otmici djece⁷ (Uredba Brisel II ter). U okviru međunarodnog privatnog prava BiH, osnovni pravni izvor koji se analizira jeste Zakon o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja u određenim odnosima⁸ (ZMPP). Nadalje, dok su zemlje u susjedstvu pristupile reformi međunarodnog privatnog prava, dotle, osnovni izvor koji reguliše međunarodno privatno pravo u BiH jeste ZMPP, koji je donesen davne 1982. godine. Bez obzira na činjenicu da se pravni poredak BiH i bivše SFRJ razlikuju, niti poslije više od 20 godina od preuzimanja u domaći pravni poredak, nije učinjen ni jedan korak ka njegovoj prilagodbi državnom uređenju BiH, a da i ne govorimo o donošenju autohtonog ZMPP. Imajući u vidu sve gore navedeno, nakon analize rješenja svakog pojedinog izvora u pogledu određivanja nadležnosti u bračnim predmetima, na kraju rada dat će se njihova usporedba, i s obzirom na

⁴ B. Čalija/S. Omanović, *Građansko procesno pravo*, Pravni fakultet Sarajevo, Sarajevo 2000., 119.

⁵ *Ibid.*

⁶ B. Eisner, *Međunarodno privatno pravo*, II svezak, Školska knjiga, Zagreb, 1956., 230.

⁷ OJ L 178, 2.7.2019, p. 1–115.

⁸ Službeni list SFRJ, br. 43/82. i 72/82. Donesen je 1982. godine, a stupio na snagu 1. januara 1983. godine.

europizaciju nacionalnog prava iznijeti prijedlozi zakonodavnih rješenja *de lege ferenda*.

2. Evropska unija

U šest desetljetnom euointegracijskom procesu današnja EU gradila je i još uvijek gradi svoj pravni sistem utemeljen istodobno na harmonizaciji i unifikaciji javnopravnih i privatnopravnih propisa.⁹ Krajem prošlog stoljeća, pravo na pravnu zaštitu, ili pravo na pristup pravosuđu definitivno je ušlo u krug temeljnih prava, ne samo za fizičke već jednostavno i za pravne osobe, i ne samo u unutrašnjim, već jednako i u međunarodno obilježenim pravnim situacijama.¹⁰ Upravo je značaj međunarodne nadležnosti prepoznat i od strane same Evropske unije. U dosadašnjoj genezi evropskog međunarodnog privatnog prava razvidan je povelik angažman evropskih pravnika na izgradnji savremenih pravnih sistema koji će odgovoriti potrebama svoga vremena.¹¹ Naime, s ciljem uspostave područja slobode, sigurnosti i pravde u kojemu je osigurano slobodno kretanje osoba, značaj pravila kojima se uređuje predmetna materija proizlazi i iz uvodnog dijela propisa kojima se uređuje međunarodna nadležnost i kojima se naglašava potreba donošenja mjera u području pravosudne saradnje u građanskim predmetima koje su potrebne za ispravno djelovanje unutrašnjeg tržišta, a koje između ostalog podrazumjevaju jedinstvena pravila o određivanju nadležnosti u bračnim predmetima. Upravo na ovim temeljima stvara se tzv. evropski sistem sudske nadležnosti.

2.1. Uredba Brisel II ter

Uredba Brisel II ter je pravni izvor sekundarnog prava EU i prema tome je obavezujuća u svim državama članicama EU. Vrlo često se za ovu uredbu koristi i naziv Brisel II ter, koji se i u ovom radu koristi. Kako je cilj EU donošenja mjera u području pravosudne saradnje, odnosno poboljšanje već postojećih, tako je na temeljima Uredbe Vijeća (EZ) br. 2201/2003 od 27. novembra 2003. godine o nadležnosti i priznanju i izvršenju odluka u građanskim predmetima i predmetima roditeljske odgovornosti, kojom se ukida Uredba (EZ) br. 1347/2000¹² (Uredba Brisel II bis) donesena Uredba Brisel II ter. Neke odredbe sadržane u Uredbi Brisel II ter identične su onima sadržanim u Uredbi Brisel II bis, neke izmijenjene, a

---

⁹ V. Bouček, „Pravno-historijski aspekt evropskog međunarodnog privatnog prava“, *Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije Bosna i Hercegovina i euroatlantske integracije – trenutni izazovi i perspektive*, Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću, Bihać, 2012., 116.

¹⁰ E. Muminović, „O projektu unifikacije pravila o međunarodnoj nadležnosti i priznanju i izvršenju stranih presuda“, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, XLV, 2002., 305.

¹¹ V. Bouček, *Evropsko međunarodno privatno pravo u euointegracijskom procesu i harmonizacija hrvatskog međunarodnog privatnog prava*, Vlastito izdanje, Zagreb, 2009., 241.

¹² Official Journal EC L 338/1 23. 12. 2003.

poseban dodatak čini poglavlje koje se odnosi na međunarodnu otmicu djece. Što se tiče rješenja sadržanih u Uredbi Brisel II ter i Uredbi Brisel II bis, a koja uređuju pitanje bračnih predmeta sa aspekta određivanja međunarodne nadležnosti, ista su istovjetna.

2.1.1. Polje primjene Uredbe Brisel II ter

U okviru polja primjene Uredbe Brisel II ter, razlikuju se polje primjene s obzirom na sadržaj, polje primjene s obzirom na osobe i s obzirom na prostor.

2.1.1.1. *Ratione materiae*

Uredba Brisel II ter se primjenjuje u građanskim predmetima, odnosno predmetima razvoda, rastave ili poništenja braka. Ovako određeno polje primjene *ratione materiae* u bračnim predmetima sadržano je u Uredbi Brisel II ter u čl. 1. st. 1. koji glasi „Ova se Uredba primjenjuje, bez obzira na prirodu suda, u građanskim predmetima koji se odnose na razvod, rastavu i poništenje braka.“

2.1.1.2. *Ratione temporis*

Sukladno čl. 72. Uredba Brisel II bis je stupila na snagu 1. augusta 2004., a primjenjuje se od 1. marta 2005. godine sa izuzetkom čl. 67., 68., 69., i 70., koji se primjenjuju od 1. augusta 2004. godine (čl. 72. reč 1-2.).¹³ Podložno članu 100. stavu 2. Uredbe Brisel II ter, Uredba Brisel II bis stavlja se izvan snage od 1. augusta 2022. godine (čl. 104. st. 1.). Uredba Brisel II ter primjenjuje se od 1. augusta 2022., osim članova 92., 93. i 103., koji se primjenjuju od 22. jula 2019. godine (čl. 105. st. 2.). U svojim prelaznim odredbama Uredba Brisel II ter u čl. 100. st. 1. normira da se ona primjenjuje samo na pokrenute sudske postupke, na autentične isprave koje su službeno sastavljene ili upisane u registar te na sporazume upisane u registar 1. augusta 2022. ili nakon tog datuma. Sljedećim stavom istog člana sadržano je i pravilo prema kojem Uredba Brisel II bis i dalje se primjenjuje na odluke donesene u sudskim postupcima koji su pokrenuti, na autentične isprave koje su službeno sastavljene ili upisane u registar te na sporazume koji su postali izvršivi u državi članici sklapanja prije 1. augusta 2022., a obuhvaćeni su područjem primjene te uredbe.

2.1.1.3. *Ratione loci*

Temeljem odredaba čl. 105. Uredbe Brisel II ter, ona je u cijelosti obavezujuća i izravno se primjenjuje u svim državama članicama EU.

¹³ Stupanjem na snagu Uredbe Brisel II bis ukida se Uredba 1347/2000 od 29. maja 2000. godine o nadležnosti i priznanju i izvršenju odluka u bračnim predmetima i predmetima roditeljske odgovornosti, i svako pozivanje na nju smatra se pozivanjem na Uredbu Brisel II bis u skladu s usporednom tablicom koja je dana u Prilogu V (čl. 71. Uredbe Brisel II bis).

2.2. Nadležnost u bračnim predmetima EU

Uredba Brisel II ter u svojim odredbama daje prvo odgovor na pitanje šta se podrazumijeva pod bračnim predmetima. U smislu Uredbe Brisel II ter pod bračnim predmetima podrazumjevaju se razvod, rastava ili poništenje braka (čl. 1. st. 1. t. a.). Pravila kojima se određuje opća nadležnost (čl. 3.), nadležnost za protivtužbu (čl. 4.), nadležnost za pretvaranje odluke o rastavi braka u odluku o razvodu braka (čl. 5.), i supsidijarna nadležnost (čl. 6.) sadržana su u poglavlju II. Za razliku od Uredbe Brisel II ter, Uredba Brisel II bis ovo pitanje je uređivala u sedam članova zbog razdvajanja pitanja sadržanih u odredbama o isključivoj nadležnosti (čl. 6.), te pravila o podrednoj nadležnosti (čl. 7.), dok Uredba Brisel II ter sadrži ista pravila u šest odredaba, zbog spajanja zadnjih dviju odredaba u jednu.

2.2.1. Opća nadležnost

Opća nadležnost u bračnim predmetima uređena u čl. 3. Uredbe Brisel II ter glasi „U predmetima koji se odnose na razvod, rastavu ili poništenje braka, nadležni su sudovi država članica: a) na čijem području bračni partneri imaju uobičajeno boravište, ili su bračni partneri imali uobičajeno boravište, ako jedan od njih i dalje ima isto uobičajeno boravište, ili tuženi ima uobičajeno boravište, ili u slučaju zajedničkog prijedloga za pokretanje postupka, ima uobičajeno boravište bilo koji od bračnih partnera, ili podnositelj zahtjeva koji pokreće postupak ima uobičajeno boravište, ako je tamo boravio najmanje godinu dana prije pokretanja postupka, ili podnositelj zahtjeva koji pokreće postupak ima uobičajeno boravište, ako je tamo boravio najmanje šest mjeseci prije pokretanja postupka, a državljanin je bilo koje države članice. Svi ovi različito postavljeni kriteriji pri određivanju nadležnosti usmjereni su ka primjeni pravila *in favor divortii*. Prvi kriterij koji određuje Uredba Brisel II ter jeste nadležnost suda države članice na čijem području bračni partneri imaju uobičajeno boravište, ili države državljanstva oba bračna partnera. Imajući u vidu gore navedeno, koristimo se judikaturom Suda EU koju je zauzeo pri tumačenju odredaba Uredbe Brisel II bis. Upravo je za tumačenje ovog člana u vezi državljanstva smjernice dao Sud EU u predmetu C-168/08 *Laszlo – Hadady v Csilla Marta Mesko*. Činjenice slučaja su sljedeće: „1979. godine *Laszlo Hadadi* i *Csilla Marta Mesko*, državljani Mađarske, vjenčali su se u Mađarskoj. Emigrirali su u Francusku 1980. godine. Od 1985. godine, pored mađarskog imaju i francusko državljanstvo. 23. februara 2002. godine, suprug pokreće postupak razvoda braka u Mađarskoj. Također, 19. februara 2003. godine supruga u Francuskoj pokreće postupak razvoda braka na temelju krivice. Dana 4. maja 2004. godine, sud u Mađarskoj donosi odluku o razvodu braka, nakon pristupanja Mađarske Evropskoj uniji 1. maja 2004. godine. Nakon ulaganja žalbe od strane supruge, 12. oktobra 2006. godine, Viši

sud u Francuskoj donosi odluku prema kojoj se odluka mađarskog suda ne može priznati u Francuskoj iz razloga nenadležnosti. Na ovakvu odluku francuskog suda, suprug ulaže žalbu, navodeći u obrazloženju da temeljem čl. 3. st. 1. Uredbe Brisel II bis sud u Mađarskoj je svoju nadležnost zasnovao temeljem zajedničkog državljanstva bračnih partnera i sljedstveno tome, tražio da sud u Francuskoj preispita odluku. U ovim okolnostima, Kasacioni sud je uputio Sudu EU zahtjev za tumačenje čl. 3. Uredbe Brisel II bis.¹⁴

U tom kontekstu članom 3. stavom 1. tačkama (a) i (b) Uredbe Brisel II bis predviđa se niz osnova za nadležnost, bez određivanja hijerarhije. Svi objektivni kriteriji utvrđeni u članu 3. stavu 1. su alternativni. Uzimajući u obzir da je svrha navedene uredbe osiguravanje pravne sigurnosti, članom 6. uredbe propisuje se, u biti, da su osnove za nadležnost sadržane u članovima 3 – 5. uredbe po prirodi isključive (T. 48.). Međutim, ništa u tekstu člana 3. stava 1. tačke (b) ne upućuje na to da se u primjeni te odredbe u obzir može uzeti samo „efektivno” državljanstvo. U članu 3. stavu 1. tački (b), u mjeri u kojoj se u njemu državljanstvo određuje kao kriterij za nadležnost, daje se prednost nedvojbenoj povezanosti koju je lako primijeniti. Ne predviđaju se nikakvi drugi kriteriji u vezi s državljanstvom, kao što je, na primjer, njegova efektivnost. Štaviše, tumačenje prema kojem se samo „efektivno” državljanstvo može uzeti u obzir za potrebe člana 3. stava 1. Uredbe br. 2201/2003 nije moguće utemeljiti ciljevima te odredbe ili kontekstom u kojem se ona nalazi (T. 51 -52.).

Sud EU je u gore navedenom predmetu zauzeo stajalište da u situaciji kad bračni partneri imaju državljanstvo dvije države članice, sukladno čl. 3. st. 1. Uredbe Brisel II bis sud jedne države članice ne može odbiti nadležnost s obrazloženjem da s drugom državom ne postoji nikakva veza. Naprotiv, sudovi država članica čije državljanstvo imaju bračni partneri nadležni su temeljem ove odredbe, a stranke imaju mogućnost izbora suda pred kojim će pokrenuti postupak.¹⁵

Nadalje, i u predmetu C522/20¹⁶ *OE v VY* od 10. februara 2022. godine, Sud EU je odlučivao o tumačenju člana 3. st. 1. tačka (a), peta i šesta alineja Uredbe Brisel II bis. Činjenice slučaja su: „9. novembra 2011. OE, talijanski državljanin i VY, njemačka državljanica, vjenčali su se u Dublinu. Prema podacima koje je dostavio sud koji je uputio zahtjev, OE je napustila zajedničko uobičajeno boravište, koje se nalazilo u Irskoj, u maju 2018. te od augusta 2019. živi u Austriji. 28. februara 2020., nakon razdoblja boravka dužeg od šest mjeseci u Austriji, OE podnijela je Općinskom sudu u Döblingu u Austriji, zahtjev za razvod braka s VY. OE tvrdi da državljanin države članice koja nije država pred čijim se sudom vodi

---

¹⁴ Case C-168/08, *Laszlo Hadady v Csilla Marta Mesko*, Judgment of the court, 16 July 2009. T. 16-23. <http://curia.europa.eu/> (17. 10. 2023.)

¹⁵ *Ibid.*, T. 59.

¹⁶ <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&dcid=253726&pageInde=0&do-clang=HR&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1288969> (17. 10. 2023.)

postupak ima pravo, na temelju poštivanja načela nediskriminacije temeljem državljanstva, nakon što je na državnom području te države boravio samo šest mjeseci, neposredno prije podnošenja svojeg zahtjeva za razvod braka, pozvati se na nadležnost sudova navedene države na temelju člana 3. stava 1. tačke (a) šeste alineje Uredbe Brisel II bis, što bi značilo neprimjenu pete alineje te odredbe, kojom se zahtijeva razdoblje boravka od najmanje jedne godine neposredno prije podnošenja tog zahtjeva. Odlukom od 20. aprila 2020. Općinski sud u Döblingu odbio je zahtjev OE, smatrajući da nije nadležan za odlučivanje o njemu. Prema mišljenju tog suda, razlikovanjem na temelju državljanstva koje se predviđa članom 3. stavom 1. tačkom (a) petom i šestom alinejom Uredbe Brisel II bis nastoji se spriječiti da podnositelj zahtjeva manevrima ishodi nadležnost sudova određene države. Zemaljski građanski sud u Beču je rješenjem od 29. juna 2020. potvrdio odluku Općinskog suda u Döblingu. OE je protiv tog rješenja podnijela reviziju Vrhovnom sudu u Austriji¹⁷ (T. 8 -14.).

U tim je okolnostima Vrhovni sud odlučio prekinuti postupak i uputiti pitanje da li se čl. 3. st. 1. tačkom (a) šestom alinejom Uredbe Brisel II bis povređuje zabrana diskriminacije koja se propisuje članom 18. UFEUa zato što se njime, ovisno o državljanstvu stranke koja pokreće postupak, u odnosu na član 3. st. 1. tačku (a) petu alineju te uredbe kao uvjet za nadležnost sudova države boravišta predviđa kraće trajanje boravka stranke koja pokreće postupak (T. 17.).¹⁸

Iako državljanstvo bračnih partnera nije dovoljno kako bi se utvrdilo jesu li ispunjeni kriteriji iz člana 3. st. 1. tačke (a) šeste alineje Uredbe Brisel II bis, ipak je već moguće ocijeniti poveznicu tog bračnog partnera s dotičnom državom članicom, zbog same činjenice da je on državljanin te države članice, te da s

¹⁷ Sud koji je uputio zahtjev ističe da se razlikovanje, utvrđeno u članu 3. stavu 1. tački (a) petoj i šestoj alineji, s obzirom na stvarno trajanje razdoblja boravka zainteresirane osobe, temelji isključivo na kriteriju državljanstva. Nakon što je podsjetio na to da postoje osobe koje su rođene i odrasle u nekoj državi članici a da nemaju njezino državljanstvo, sud koji je uputio zahtjev smatra da taj kriterij ne upućuje na dovoljno bitnu razliku u pogledu integracije zainteresirane osobe i njezine bliske veze s dotičnom državom članicom. Stoga, on dvoji o usklađenosti različitog postupanja koje proizlazi iz tih odredbi Uredbi Brisel II bis s načelom nediskriminacije na temelju državljanstva, zajamčenim članom 18. UFEUa. Osim toga, u slučaju da je ta razlika u postupanju protivna načelu nediskriminacije, sud koji je uputio zahtjev pita se o pravnim posljedicama koje iz toga proizlaze u predmetu poput onog u glavnom postupku (T. 15.).

¹⁸ Svojim prvim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita protivni li se načelu nediskriminacije na temelju državljanstva, utvrđenom u članu 18. UFEUa, to da je nadležnost suda države članice boravišta, kako je ona predviđena u članu 3. stavu 1. tački (a) šestoj alineji Uredbe 2201/2003, uvjetovana minimalnim trajanjem boravka podnositelja zahtjeva, neposredno prije nego li podnese svoj zahtjev, koji je šest mjeseci kraći od onog iz člana 3. st. 1. tačke (a) pete alineje te uredbe jer je zainteresirana osoba državljanin te države članice (T. 18.). Međutim, s obzirom na cilj osiguranja postojanja stvarne poveznice s državom članicom čiji sudovi izvršavaju tu nadležnost, podnositelj zahtjeva, državljanin te države članice, koji zbog bračne krize napusti zajedničko uobičajeno boravište i odluči se vratiti u svoju zemlju porijekla, u načelu se ne nalazi u situaciji usporedivoj s onom podnositelja zahtjeva koji nema državljanstvo navedene države članice i koji se tamo preseli nakon takve krize (T. 30.).

tom državom nužno ima institucionalne i pravne veze i općenito, kulturološke, jezične, socijalne, porodične i imovinske poveznice.

Stoga već takva poveznica može pridonijeti utvrđivanju stvarne poveznice koja podnositelja zahtjeva mora povezati s državom članicom čiji sudovi izvršavaju navedenu nadležnost (T. 31 – 32.).¹⁹ U tom pogledu, od trenutka kada bračni partner zbog bračne krize napusti uobičajeno boravište i vrati se na državno područje države članice čiji je državljanin kako bi tu utvrdio novo uobičajeno boravište, drugi bračni partner može očekivati da će se zahtjev za raskid bračne veze, ovisno o slučaju, podnijeti sudovima te države članice (T. 35.).²⁰ Zauzeto je stajalište da načelo nediskriminacije na temelju državljanstva, utvrđeno u članu 18. UFEUa, treba tumačiti na način da mu se ne protivi to da je nadležnost sudova države članice na čijem se državnom području nalazi uobičajeno boravište podnositelja zahtjeva, kako je ono predviđeno članom 3. st. 1. tačkom (a) šestom alinejom Uredbe Brisel II bis, uvjetovana minimalnim trajanjem boravka podnositelja zahtjeva, neposredno prije podnošenja njegova zahtjeva, koje je šest mjeseci kraće od onog predviđenog u članu 3. st. 1. tački (a)

---

¹⁹ Takvo je tumačenje, uostalom, potkrijepljeno razmatranjima iz tačke 32. eksplanatornog izvješća koje je izradila Borrás, a koje se odnosi na Konvenciju o nadležnosti, priznanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim predmetima, tzv. Konvenciju „Bruxelles II” koja je nadahnula tekst Uredbe 2201/2003. Naime, u skladu s tim razmatranjima, kriterij državljanstva, koji se sada nalazi u članu 3. st. 1. tački (a) šestoj alineji Uredbe 2201/2003 „već jamči da postoji poveznica s dotičnom državom članicom” (T. 31 – 32.). To načelno ne vrijedi za slučaj bračnog partnera koji zbog bračne krize odluči preseliti se u državu članicu čiji nije državljanin. Naime, taj bračni partner prije svojeg braka najčešće s tom državom članicom nikada nije održavao veze slične onima državljanina navedene države članice. Intenzitet povezanosti između podnositelja zahtjeva i države članice čiji sudovi izvršavaju nadležnost za odlučivanje o raskidu dotične bračne veze može se stoga razumno utvrditi pomoću drugih čimbenika, kao što je to u ovom slučaju uvjet dovoljno dugog trajanja boravka od najmanje godinu dana podnositelja zahtjeva na državnom području te države članice neposredno prije nego li podnese svoj zahtjev. Osim toga, razlika u pogledu najkraćeg trajanja stvarnog boravka podnositelja zahtjeva na državnom području države članice čiji sudovi izvršavaju tu nadležnost, neposredno prije nego li podnese svoj zahtjev, ovisno o tome je li podnositelj zahtjeva državljanin te države članice, počiva na objektivnom elementu koji je nužno poznat njegovu bračnom partneru, odnosno državljanstvu njegova bračnog druga (T. 33 – 34.).

²⁰ Tačno je da se razlikovanje zakonodavca Unije iz člana 3. st. 1. tačke (a) pete i šeste alineje Uredbe 2201/2003 temelji na pretpostavci prema kojoj će državljanin biti načelno uže povezan sa svojom zemljom porijekla nego osoba koja nije državljanin dotične države. Međutim, s obzirom na cilj osiguranja postojanja stvarne poveznice između podnositelja zahtjeva i države članice čiji sudovi izvršavaju nadležnost za odlučivanje o raskidu bračne veze, objektivnost kriterija koji se temelji na državljanstvu podnositelja zahtjeva, predviđenog u članu 3. st. 1. tački (a) šestoj alineji Uredbe 2201/2003, ne može se osporiti a da se pritom ne dovede u pitanje margina prosudbe zakonodavca Unije koja prethodi usvajanju tog kriterija. Osim toga, Sud je također smatrao da se, u pogledu kriterija koji se temelji na državljanstvu dotične osobe, čak i ako donošenje općih apstraktnih pravila u graničnim slučajevima povremeno dovodi do neugodnosti, zakonodavcu Unije ne može prigovoriti da se koristio kategorizacijom jer ona u biti nije diskriminirajuća s obzirom na cilj koji se njome želi postići (T. 37 – 39.).

petom alinejom te uredbe jer je dotična osoba državljanin te države članice (T. 42).

Nadalje, Uredba Brisel II ter ne daje odgovor na pitanje šta je to uobičajeno boravište. Iako je postojala mogućnost određivanja uobičajenog boravišta slično čl. 52. Briselske konvencije iz 1968. godine, na kraju se odustalo.²¹ Stoga, ima li osoba uobičajeno boravište u državi članici ne smije sud određivati po svojem pravu već autonomno za potrebe primjene prava Zajednice prema unutar Zajednice ujednačenim kriterijima.²²

Pitanje šta je uobičajeno boravište rješavao je Sud EU u predmetu C289/20 *IB v FA*. Činjenice slučaja su: IB, francuski državljanin, i FA, njegova supruga, irska državljanica, vjenčali su se 1994. u Brayu (Irska). Imaju troje punoljetne djece. IB 28. decembra 2018. podnosi zahtjev za razvod braka Okružnom sudu u Parizu. Rješenjem od 11. jula 2019. i u skladu sa zahtjevima FA, sudija za porodične predmete pri tom sudu proglasio se mjesno nadležnim za odlučivanje o razvodu bračnih partnera. Naime, smatrao je da samo utvrđenje mjesta rada osobe IB u Francuskoj nije dovoljno da bi se smatralo da je njezina volja bila ondje utvrditi svoje uobičajeno boravište, neovisno o poreznim i administrativnim posljedicama te o životnim navikama koje iz toga proizlaze. IB 30. jula 2019. podnosi žalbu protiv tog rješenja Žalbenom sudu u Parizu, zahtijevajući od njega, među ostalim, da proglasi Okružni sud u Parizu mjesno nadležnim za odlučivanje o razvodu braka. U tom pogledu IB tvrdi da od 2010. obavlja svoje profesionalne djelatnosti u Francuskoj, a stalno i trajno od maja 2017. Nadalje, ističe da se tu uselio u stan koji pripada njegovu ocu, da tu vodi društveni život te da on i supruga vode usporedne svakodnevice zbog toga što ona odbija doći živjeti u Francusku, iako ondje redovito boravi, u pariški stan ili kuću za odmor kupljenu 2017. FA tvrdi pak da se nikada nije razmatralo da se porodica preseli u Francusku. Dakle, uobičajeno boravište porodice nalazi se u Irskoj i IB nikada nije promijenila svoje boravište, nego je samo promijenila adresu mjesta rada. Osim toga, činjenica da IB već više od šest mjeseci radi i prima svoj dohodak u Francuskoj nije dovoljna da bi se utvrdilo njezino uobičajeno boravište u smislu člana 3. stava 1. tačke (a) Uredbe Brisel II bis. Naime, osoba IB nastavila je dolaziti u porodični dom koji se do kraja 2018. nalazio u Irskoj, onde je vodila život kao nekad te se u Irskoj savjetovala s advokatom kad su bračni partneri, počevši od septembra 2018., razmatrali razvod braka (T. 13 – 17.).

---

²¹ A. Borrás, „Explanatory Report on the Convention, drawn up on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union, on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Matrimonial Matters (approved by the Council on 28 May 1998)“, *Official Journal of the European Communities*, C 221/27, 16. 7. 1998., T. 50. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:51998XG0716&from=EN> (14. 9. 2023.), T. 32.

²² H. Sikirić, „Bračni predmeti prema Uredbi vijeća (EZ) br. 2201/2003 od 27. studenoga 2003. o nadležnosti i priznanju i ovrsi odluka u bračnim predmetima i predmetima roditeljske odgovornosti i o ukidanju Uredbe (EZ) br. 1347/2000“, *Europsko obiteljsko pravo* (ur. Korać Graovac Aleksandra; Majstorović, Irena), Narodne novine d. d. Zagreb 2013., 201.

Slijedom navedenog, Sud EU je zauzeo stajalište da član 3. stav 1. tačku (a) Uredbe Brisel II bis valja tumačiti na način da bračni partner koji vodi život u dvjema državama članicama može svoje uobičajeno boravište imati samo u jednoj od tih država članica, tako da su sudovi države članice na čijem se državnom području nalazi to uobičajeno boravište jedini nadležni za odlučivanje o zahtjevu za raskid bračne veze (T. 63.).

Uobičajeno boravište, Sud EU je također tumačio u predmetu C393/18 PPU, *UD v XB*.²³ Sudu EU je kao jedno postavljeno i pitanje da li je fizička prisutnost jedan od bitnih kriterija. Zauzeo je stajalište da jedan od kriterija prilikom određivanja pojma uobičajeno boravište je postojanje fizičke prisutnosti, koja nije privremenog, a ni prolaznog karaktera.²⁴ Ovo je samo jedan od kriterija. Detaljnije Sud EU je ovaj pojam objasnio u predmetu C-523/07 A.²⁵ U ovom predmetu Sud EU je zauzeo slijedeće stajalište: „Kriterij uobičajenog boravišta iz člana 8. stava 1. Uredbe Brisel II bis mora se tumačiti na način da odgovara mjestu koje odražava određeni stepen integracije djeteta u društveno i porodično okruženje. U tom smislu, posebno trajanje, uvjeti i razlozi boravka na teritoriji države članice, dolaska porodice u tu državu članicu, državljanstvo djeteta, mjesto i uvjeti pohađanja škole, poznavanje jezika, porodični i društveni odnosi, moraju se uzeti u obzir. Sve ove okolnosti cijene se za svaki slučaj posebno“ (T. 72.). Prema tome, pri utvrđivanju smisla i značenja pojma uobičajenog boravišta potrebno je utvrditi njegove važne objektivne strukturne elemente te volju (namjeru) kao subjektivni strukturni element, pri čemu te sastavnice nisu jednoznačno i nesporno određene.²⁶ U određivanju tih strukturnih elemenata, uz doktrinarna (različita) stajališta, danas je najvažnije utvrditi one koje je u svojim dosadašnjim odlukama opetovano prepoznao (i) evropski sud.²⁷

---

²³ Presuda Suda (prvo vijeće) od 17. oktobra 2018. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:62018CJ0393> (25. 4. 2023.).

²⁴ Je li fizička prisutnost djeteta u državi bitni element uobičajenog boravišta u smislu člana 8. Uredbe Brisel II bis? (T. 22.). Sud donosi presudu prema kojoj član 8. stav 1. Uredbe Brisel II bis treba tumačiti na način da je dijete moralo biti fizički prisutno u državi članici kako bi se u smislu te odredbe moglo smatrati da ono ima svoje uobičajeno boravište u toj državi članici. U tom pogledu nemaju utjecaja okolnosti poput onih o kojima je riječ u glavnom postupku, pod pretpostavkom da se dokažu, to jest, s jedne strane, prisila koju je otac izvršio nad majkom i zbog koje je majka rodila njihovo dijete u trećoj državi i tamo boravi s tim djetetom od njegova rođenja, te, s druge strane, povreda temeljnih prava majke ili djeteta (T. 71.).

²⁵ C-523/07 A Judgment of the Court, 2 april 2009. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=CELEX%3A62007CJ0523> (25. 4. 2023.).

²⁶ V. Bouček, „Uobičajeno boravište u hrvatskom međunarodnom privatnom pravu“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Vol. 65., No. 6, Zagreb 2015., 898.

²⁷ *Ibid.*

2.2.2. Protivtužba

Čl. 4. određuje da sud pred kojim je postupak pokrenut na temelju člana 3. nadležan je za odlučivanje o protivtužbi u onoj mjeri u kojoj ona ulazi u polje primjene Uredbe Brisel II ter. Primjeri za situacije na koju se odnosi taj član bili bi npr. slučajevi kad jedan od bračnih partnera podnese zahtjev za razvod braka, a drugi bračni partner postavi protivtužbu za razvod braka, ili npr. kad jedan bračni partner zahtijeva razvod braka, a drugi bračni partner zahtijeva poništenje tog braka.²⁸

2.2.3. Posebna nadležnost – pretvaranje odluke o rastavi u odluku o razvodu braka

Danas u čitavom nizu evropskih zemalja, pored instituta razvoda braka, egzistira i rastava braka kao relikv sistema o nerazrješivosti braka.²⁹ „Jedina praktična razlika između odluke o rastavi i odluke o razvodu braka je u pravu supruge na zaključenje novog braka. Sudska rastava oslobađa bračne partnere zajedničkog života, ali im ne daje mogućnost zaključenja novog braka. Ona se uglavnom dozvoljava iz istih uzroka kao i razvod braka (Francuska) ili iz drugačijih (Španija i Italija). U Danskoj svaki bračni partner ima pravo da dobije zakonsku rastavu bez dokazivanja razloga. Odluka o sudskoj rastavi u zakonodavstvima zemalja koje je priznaju, može po proteku određenog vremena biti zamijenjena odlukom o razvodu braka. Taj rok je uglavnom od jedne do tri godine (tako je u zakonodavstvu Norveške, Holandije, Danske, Španije određen rok od jedne godine, u pravu Portugala dvije, a pravu Italije tri godine).“³⁰ Uredba Brisel II ter normira posebnu nadležnost onda kad je postavljen zahtjev za konverziju odluke o rastavi u odluku o razvodu braka. U članu 5. sadrži pravilo kojim omogućuje pretvaranje odluke o rastavi u odluku o razvodu braka. Naime, ne dovodeći u pitanje odredbe člana 3. o općoj nadležnosti, sud države članice koji je donio odluku o rastavi braka nadležan je i za konverziju te odluke u odluku o razvodu braka, ali pod pretpostavkom da to predviđa pravo države članice o kojoj je riječ (*lex fori*).

2.2.4. Supsidijarna nadležnost

Supsidijarna nadležnost sadržana u čl. 6. određena je na tri kriterija. Temeljem čl. 6. st. 1. Uredbe Brisel II ter „Podložno stavu 2., ako nijedan sud određene

---

²⁸ H. Gaudemet-Tallon, „Le Règlement n° 2000/1347/CE du Conseil du 29 mai 2000: „Compétence, reconnaissance et l' exécution des décisions en matière matrimoniale et en matière de responsabilité parentale des enfants communs“ 128 *J.D.I.* (2001) 2, 392. prema H. Sikirić, 211.

²⁹ N. Traljić/S. Bubić, *Bračno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007., 102.

³⁰ *Ibid.*

države članice nije nadležan u skladu s članom 3., 4. ili 5., nadležnost se utvrđuje, u svakoj državi članici, pravom te države.“ Nadalje, protiv bračnog partnera koji ima uobičajeno boravište na području države članice, ili je državljanin države članice, može biti pokrenut postupak u drugoj državi članici samo u skladu s članovima 3., 4. i 5. (čl. 6. st. 2. Uredbe Brisel II ter). Naposljetku, protiv protustranke koja nema uobičajeno boravište u određenoj državi članici i nije njezin državljanin, svaki državljanin određene države članice koji ima uobičajeno boravište na državnom području druge države članice može, kao i državljani te države, pozivati se na pravila o nadležnosti koja se primjenjuju u toj državi (čl. 6. st. 3. Uredbe Brisel II ter).

Evropski sud je u predmetu *Sundelind Lopez* zauzeo stajalište u vezi članova 6. i 7. Uredbe Brisel II bis. Činjenice su sljedeće: „Sundelind Lopez, državljanka Švedske, udana je za Lopeza Lisazo, državljanina Kube, a zajedno su živjeli u Francuskoj. Sundelind Lopez ima uobičajeno boravište u Francuskoj, a njezin suprug na Kubi. Sundelind Lopez temeljem švedskog zakonodavstva podnosi sudu u Stockholmu zahtjev za razvod braka. 2. decembra 2005. godine sud donosi odluku kojom odbija nadležnost, smatrajući da na temelju člana 3. Uredbe Brisel II bis, francuski sud je nadležan, i da se čl. 7. ne može primijeniti. Presudom od 7. marta 2006. godine, žalbeni sud u Švedskoj odbio je žalbu protiv te presude. Protiv ovakve odluke, žalbu ulaže Sundelind Lopez Vrhovnom sudu Švedske. Vrhovni sud Švedske uputio je Sudu EU sljedeće pitanje: da li čl. 6. i 7. Uredbe Brisel II bis treba tumačiti na način da u brakorazvodnom postupku protiv tuženog koji nema uobičajeno boravište u državi članici i nije državljanin države članice, sudovi države članice mogu temeljiti svoju nadležnost na njihovom nacionalnom pravu, iako je sud druge države članice nadležan na temelju člana 3. Uredbe Brisel II bis?“³¹ Sud EU je zauzeo stajalište da se čl. 6. i 7. tumače tako što u brakorazvodnom postupku protiv tuženog koji nema uobičajeno boravište u državi članici i nije državljanin države članice, sud države članice ne može zasnovati nadležnost temeljem nacionalnog prava, ukoliko sud druge države članice ima nadležnost sukladno odredbi čl. 3. Uredbe Brisel II bis.“³²

3. Bosna i Hercegovina

3.1. ZMPP

ZMPP kao zakon BiH primjenjuje se od sticanja nezavisnosti 1. marta 1992. godine, odnosno preuzimanjem u domaći pravni poredak Uredbom sa zakonskom snagom o preuzimanju i primjenjivanju saveznih zakona.³³ I upravo

---

³¹ C68/07. Judgment of the Court, 29 November 2007 10.-16., <http://curia.europa.eu/> (1. 9. 2023.).

³² *Ibid.*, T. 29.

³³ Službeni list RBiH br. 2/92. i 13/94.; Službeni glasnik Republike Srpske br 21/1992., a Uredbu je 1994. godine potvrdila Skupština Republike Bosne i Hercegovine, čime je postala zakon Bosne i Hercegovine. Nakon potpisivanja Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH i stupanja na snagu

jedan od mnogobrojnih problema u BiH nalazi se u složenom državno-pravnom uređenju, činjenici da se državni poredak bivše SFRJ i BiH razlikuju, dali su vjetar u leđa svojevrsnom pravnom partikularizmu, kao posljedici složene ustavne strukture.³⁴ S obzirom da se primjenjuje ZMPP iz 1982. godine u upotrebi je naziv „Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija,“ naziv koji je zamijenjen riječima Bosna i Hercegovina u odgovarajućem padežu. To je, međutim, učinjeno prelaznim i završnim odredbama Zakona o parničnom postupku FBiH!!!³⁵ (ZPP). Očigledno se nije našlo dovoljno vremena da se to učini na nomotehnički mnogo ispravniji način. Prema tome, odavno postoji potreba donošenja autohtonog ZMPP. Primjerice, ovaj zakon ne prepoznaje određene koncepte međunarodnog privatnog prava koji su duboko ukorijenjeni kako u aktima međunarodnog privatnog prava EU, tako i savremenim nacionalnim kodifikacijama međunarodnog privatnog prava.³⁶ Između ostalog, nedostaci ZMPP se odnose na neregulisanje normi neposredne primjene, kolizionih normi u pogledu ličnog imena, opšte klauzule odstupanja, autonomije volje u različitim segmentima međunarodnog privatnog prava, zaštitnih pravila o nadležnosti, zatim nezastupljenost koncepta redovnog boravišta kao težišnog kontakta i sl.³⁷

Ustava BiH, sadržanom u Aneksu 4. tog sporazuma, normirano je da svi zakoni, propisi i sudski poslovnici, koji su na snazi u trenutku stupanja na snagu Ustava BiH, ostaju na snazi u onoj mjeri u kojoj nisu u suprotnosti s Ustavom (Aneks 2. T. 2. Ustava BiH: „Svi zakoni, propisi i sudski poslovnici, koji su na snazi na teritoriji Bosne i Hercegovine u trenutku kada Ustav stupa na snagu, ostaće na snazi u onoj mjeri u kojoj nisu u suprotnosti sa Ustavom dok drugačije ne odredi nadležni organ vlasti Bosne i Hercegovine.“

³⁴ Naime, temeljem odredaba Ustava BiH privatnopravni odnosi su u nadležnosti entiteta. Prema čl. III Ustava BiH sljedeća pitanja su u nadležnosti institucija BiH: vanjska politika; vanjskotrgovinska politika; carinska politika; monetarna politika; finansiranje institucija i međunarodnih obaveza BiH; politika i regulisanje pitanja imigracije, izbjeglica i azila; provođenje međunarodnih i međuentitetskih kaznenopravnih propisa, uključujući i odnose s Interpolom; uspostavljanje i funkcioniranje zajedničkih i međunarodnih komunikacijskih sredstava; regulisanje međuentitetskog transporta, i kontrola zračnog prometa. Ovakvo ustavno rješenje definitivno dovodi do sukoba zakona na nivou entiteta, a s obzirom na činjenicu da entitetski zakoni na različite načine uređuju materijalnopravne i procesne institute.

³⁵ Službene novine FBiH, br. 53/03. Stupio na snagu 5. novembra 2003. i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku, Službene novine FBiH, br. 73/05 i 19/06. Čl. 458. ZPP FBiH glasi „Do dana donošenja posebnog zakona sudovi će u parničnom postupku primjenjivati odredbe čl. 46. do 68 i čl. 79. do 101. Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima .....U odredbama članova navedenih u stavu 1. ovog člana riječi: „Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija“ zamjenjuju se riječima „Bosna i Hercegovina“ u odgovarajućem padežu.“

³⁶ J. Alihodžić/A. Duraković, Zakon o međunarodnom privatnom pravu u Bosni i Hercegovini – retrospektiva i perspektiva normativnog uređenja, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Tuzli*, Godina IX, Broj 1, 2023., 59.

³⁷ *Ibid.*

3.1.1. Polje primjene

Polje primjene *ratione materiae* ZMPP³⁸ sadržano je u čl. 1. Njime se određuje da ZMPP sadrži pravila o određivanju mjerodavnog prava, pravila o određivanju nadležnosti, te pravila za priznanje i izvršenje stranih odluka. Čl. 1. ZMPP glasi: „Ovaj zakon sadrži pravila o određivanju mjerodavnog prava za statusne, porodične i imovinske, odnosno druge materijalnopravne odnose s međunarodnim obilježjem. Ovaj zakon sadrži i pravila o nadležnosti sudova i drugih organa BiH za raspravljanje odnosa iz stava 1. ovog člana, pravila postupka i pravila za priznanje i izvršenje stranih sudskih i arbitražnih odluka.“. Temeljem ZMPP bračni predmeti odnose se na utvrđivanje postojanja ili nepostojanja braka, poništenje braka i razvod braka (čl. 61. st. 1.). Na jednak način bračne predmete uređuje i ZPP FBiH u čl. 35.³⁹ Nadležnost u bračnim predmetima sadržana u odredbama ZMPP uređuje pitanja opće, posebne i isključive međunarodne nadležnosti. Naime, ZMPP odredbama čl. 61. st. 1. i čl. 63. normira elektivnu, odnosno pomoćnu nadležnost, a u čl. 61. st. 2. sadrži pravilo o isključivoj nadležnosti. Nadalje, odredba čl. 62. ZMPP uređuje pitanje nadležnosti suda u bračnim predmetima stranih državljana, i naposljetku posebna pomoćna nadležnost u predmetima razvoda braka sadržana je u odredbama čl. 63. Dalje u radi posebno o svakoj vrsti nadležnosti.

3.1.1.1. Opća međunarodna nadležnost

Opća međunarodna nadležnost sadržana je u čl. 46. st. 1. ZMPP koji glasi „Nadležnost suda BiH postoji ako tuženi ima prebivalište, odnosno sjedište u BiH.“ Sljedećim stavom iste odredbe zakonodavac normira da ako tuženi nema prebivalište u BiH niti u kojoj drugoj državi, nadležnost suda BiH postoji ako tuženi ima boravište u BiH. Ako su parnične stranke državljani BiH, nadležnost suda BiH postoji i kad tuženi ima boravište u BiH (čl. 46. st. 3.). U ovoj zakonskoj odredbi do izražaja dolazi pravilo *actor sequitor forum rei*. Pravilo sadržano u čl. 46. st. 1. primjenjuje se neovisno o tome da li je tuženi državljanin BiH ili ne. Osnovna poveznica prilikom određivanja nadležnosti jeste prebivalište, a kao pomoćna primjenjuje se boravište. Niti jednu od ovih poveznica nije definirao domaći zakonodavac. Da li određena osoba ima prebivalište u BiH, ocjenjivalo bi se po *lex fori*, dakle po zakonu suda BiH.⁴⁰ Međutim, pri prosuđivanju da li

---

³⁸ Strukturalno ZMPP je podijeljen u VI poglavlja: I – Osnovne odredbe; II – Mjerodavno pravo; III – Nadležnost i postupak; IV – Priznanje i izvršenje stranih odluka; V – Posebne odredbe; VI – Prelazne i završne odredbe.

³⁹ Za suđenje u sporovima radi utvrđivanja postojanja ili nepostojanja braka, poništenja braka ili razvoda braka (bračni sporovi), nadležan je, pored suda opće mjesne nadležnosti i sud na čijem su području bračni partneri imali posljednje zajedničko prebivalište.

⁴⁰ M. Dika/G. Knežević/S. Stojanović, *Komentar zakona o Međunarodnom privatnom i*

neko ima prebivalište u inozemstvu trebalo bi poštovati stvari stranog prava o tome, trebalo bi dakle odstupiti od *lex fori*.⁴¹

3.1.1.2. Pomoćna međunarodna nadležnost

Nadležnost suda BiH postoji u bračnim predmetima, ukoliko tuženi nema prebivalište u BiH, onda kada su oba bračna partnera državljani BiH, bez obzira na to gdje imaju prebivalište, ili je tužitelj državljanin BiH i ima prebivalište u BiH, ili ako su bračni partneri imali svoje posljednje prebivalište u BiH, a tužitelj u vrijeme podnošenja tužbe ima prebivalište ili boravište u BiH (čl. 61. st. 1. ZMPP).

3.1.1.3. Nadležnost u bračnim predmetima stranih državljana

Pomoćna ili elektivna međunarodna nadležnost sadržana je u čl. 62. ZMPP na temelju kojeg nadležnost suda BiH u sporovima iz čl. 61. postoji i kad su bračni partneri strani državljani koji su imali posljednje zajedničko prebivalište u BiH ili kad tužitelj ima prebivalište u BiH, ali samo ako u tim slučajevima tuženi pristaje da sudi sud u BiH i ako je po propisima države čiji su državljani bračni partneri dopuštena ta nadležnost.

3.1.1.4. Posebna pomoćna nadležnost

Temeljem pravila sadržanog u čl. 63. u sporovima za razvod braka nadležnost suda BiH postoji i ako je tužitelj državljanin BiH, a pravo države čiji bi sud bio nadležan ne predviđa ustanovu razvoda braka. Treba, međutim, primijetiti, da je vjerovatnoća primjene čl. 63. ZMPP u praksi prilično mala, zbog malog broja država čija prava ne predviđaju ustanovu razvoda braka.⁴²

3.1.1.5. Isključiva međunarodna nadležnost

Isključiva međunarodna nadležnost sudova u BiH postoji u bračnim predmetima, ali samo kad se steknu zakonom predviđene vezne okolnosti, dakle samo za neke, a ne za sve bračne predmete s međunarodnim obilježjem.⁴³ U bračnim predmetima sud u BiH isključivo je međunarodno nadležan ako je tužitelj državljanin BiH i ima prebivalište u BiH. (čl. 61. st. 2. ZMPP). Stajalište sudske prakse je sljedeće: „Prvostepeni sud je odbio prijedlog za priznanje strane presude

---

procesnom pravu, Nomos, Beograd, 1991., 169.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² B. Bordaš, *Porodičnopravni odnosi u međunarodnom privatnom pravu*, Forum, Novi Sad, 2000., 103.

⁴³ E. Muminović, *Procesno međunarodno privatno pravo*, Pravni fakultet Sarajevo, Sarajevo, 2006., 47.

o razvodu braka stranaka i povjeravanja djeteta, navodeći da se u ovom slučaju radi o državljanima SFRJ koji imaju stalno mjesto prebivališta u Jugoslaviji, te da zbog toga postoji isključiva nadležnost suda u SFRJ saglasno odredbama čl. 61. st. 2. i čl. 64. st. 2. ZMPP. U vrijeme donošenja presude stranog suda čije se priznanje traži, stranke su živjele u zemlji suda koji je donio tu presudu. Prema tome, okolnost da su stranke živjele tamo, imale prebivalište, od bitnog je značaja za to da li postoji isključiva nadležnost suda u SFRJ.“⁴⁴

3.1.1.6. Mjesna nadležnost

Za suđenje u sporovima radi utvrđivanja postojanja ili nepostojanja braka, poništenja braka ili razvoda braka (bračni predmeti), nadležan je, pored suda opće mjesne nadležnosti i sud na čijem su području bračni partneri imali posljednje zajedničko prebivalište (čl. 35. ZPP FBiH). S obzirom na neuobičajenost nove sintagme „posljednje prebivalište“ neodređenost njenog značenja i mogućnost različitog tumačenja, trebalo bi je, izgleda, razumjeti kao redakcijski neuspjeli pokušaj da se njome izrazi ono što „tradicionalnu“ poveznicu „posljednje zajedničko prebivalište“ bračnih partnera nedvojbeno kazuje.⁴⁵

3.1.1.7. Međunarodna nadležnost kod sporazumnog razvoda braka

Kao jedan od načina prestanka braka, u domaćem zakonodavstvu, predviđen je razvod braka. Prema odredbama Porodičnog zakona FBiH (PZ FBiH)⁴⁶ postupak razvoda braka može se zahtijevati tužbom ili zahtjevom za sporazumni razvod braka (čl. 42. PZ FBiH). Pošto ZMPP prilikom normiranja međunarodne nadležnosti uopće, kao i posebno u bračnim predmetima, činjenice na kojima se ona zasniva vezuje za tuženog ili tužitelja, treba odrediti kako se ti kriterijumi primjenjuju kada se postupak za razvod braka pokreće zajedničkim prijedlogom bračnih partnera.⁴⁷ Odgovarajuća primjena zakonskih kriterijuma za određivanje nadležnosti domaćih sudova u slučaju prijedloga za sporazumni razvod braka znači sljedeće: ako se kriterijumi postavljaju u odnosu na oba bračna partnera, onda oni moraju da budu ispunjeni u pogledu svakog od njih; ako se tiču tuženog ili tužitelja, dovoljno je da postoje u pogledu bilo kojeg od bračnih partnera, predlagača.⁴⁸

---

⁴⁴ Iz obrazloženja Rješenja Vrhovnog suda Makedonije, Gž 1/85 od 26. 11. 1985. Preuzeto iz: A. Jakšić/S. Đorđević, *Praktikum za međunarodno privatno i međunarodno građansko procesno pravo*, Dosije, Beograd, 2004., 191-192.

⁴⁵ Dika/Knežević/Stojanović, 213.

⁴⁶ Službene novine Federacije BiH, br. 31/14. 32/19.

⁴⁷ B. Bordaš, 103.

⁴⁸ *Ibid.*, 104.

4. Uredba Brisel II ter – ZMPP

S obzirom da je perspektiva BiH ulazak u punopravno članstvo EU i da na tom putu BiH ima obavezu da uskladi svoje zakonodavstvo s pravnom stečevinom EU, odnosno unificira i harmonizira svoje propise, kao što je na početku rada i rečeno, potrebno je istraživanje evropskog prava radi utvrđivanja njegovog sadržaja i usporedbe tog prava s rješenjima nacionalnog prava. Radi toga, ovo poglavlje ističe najznačajnije sličnosti, odnosno razlike između rješenja sadržanih u Uredbi Brisel II ter i ZMPP. Naime, rješenja sadržana u Uredbi Brisel II ter su obavezujuća za sve države članice EU jer se radi o propisima koji čine akte sekundarnog zakonodavstva i u hijerarhijskoj ljestvici nalaze se iznad propisa unutrašnjeg zakonodavstva. Domaći zakonodavac, isto kao i rješenja Uredbe Brisel II ter polazi od pravila kojima se određuje međunarodna nadležnost, međutim uredba detaljnije regulišu sva pitanja, što je potpuno razumljivo jer za razliku od ZMPP, uredba ima šire polje primjene. Nadalje, i uredba i ZMPP polaze od objektivnih poveznica. Međutim, ZMPP uopće ne poznaje poveznicu uobičajeno boravište, dok ista slobodno možemo reći zauzima centralno mjesto u odredbama Uredbe Brisel II ter. Zato za rješenja sadržana u uredbama i rješenja sadržana u domaćem zakonodavstvu možemo reći *tako je malo sličnosti, a mnogo razlika*.

Odavno su domaći propisi zaslužili reformu, a ne čekajući, da se to dogodi kao rezultat eurointegracijskog postupka BiH. Međutim, imajući u vidu ustavne nadležnosti za pravno uređenje privatnopravnih odnosa, uključujući i oblast međunarodnog privatnog prava, buduća reforma mogla bi se ostvariti na tri načina: donošenjem ZMPP na državnoj razini, donošenjem okvirnog ZMPP na državnoj razini, pri čemu bi nadležnost za uređenje privatnopravnih odnosa sa međunarodnimobilježjemostalanarazini entiteta, tedonošenjem entitetskih Zakona o međunarodnom privatnom pravu sa efikasnim mehanizmom koordinacije, kako se ne bi ugrozilo ispunjavanje obaveza iz EU procesa i funkcionisanje unutrašnjeg tržišta u Bosni i Hercegovini.⁴⁹ S obzirom na složeno državnoopravno uređenje BiH, mogao bi se uzeti u obzir ovaj drugi način.⁵⁰

Neovisno o tome, da li će i kada će BiH postati država članica EU, prilikom reforme nacionalnog zakonodavstva trebalo bi slijediti rješenja sadržana u Uredbi Brisel II ter. Nadalje, institut međunarodne nadležnosti trebao bi prije svega u internim *de lege ferenda* rješenjima biti uređen samo u Zakonu o međunarodnom privatnom pravu Bosne i Hercegovine. Sasvim je jasno da će jedno od osnovnih pitanja prilikom budućereformebosanskohercegovačkih odredaba o međunarodnoj nadležnosti u brakorazvodnim sporovima radi njihove usklađenosti s evropskim pravom, biti prihvatanje kriterija uobičajenog boravišta uz kriterij prebivališta,

---

⁴⁹ Alihodžić/Duraković, 69.

⁵⁰ Detaljnije o sva tri načina vidjeti u J. Alihodžić/A. Duraković, „Zakon o međunarodnom privatnom pravu u Bosni i Hercegovini – retrospektiva i perspektiva normativnog uređenja“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Tuzli*, Godina IX, Broj 1, 2023.

ili umjesto njega.⁵¹ Prednost primjene poveznice uobičajenog boravišta ponajviše se ogleda u društvenom integrativnom učinku koji ima po osobe čije je porijeklo izvan države njihovog boravišta,⁵² i u činjenici da je to pravo strankama poznato.⁵³ Prihvaćanje uobičajenog boravišta predstavlja odgovor na pojačanu mobilnost evropskih građana, potiče integraciju ljudi, pozitivno utiče na njihovu asimilaciju u novu sredinu: svi građani jedne države bivaju podvrgnuti jednakom pravu bez obzira na njihovo državljanstvo.⁵⁴ Favoriziranje uobičajenog boravišta pravda se postojanjem očigledne veze između osobe i države u kojoj je njeno središte života i rada.⁵⁵ Međutim, treba napomenuti da usvajanje uobičajenog boravišta ne znači automatski eliminaciju drugih kriterija za zasnivanje međunarodne nadležnosti u brakorazvodnim sporovima, kao npr. prebivališta ili državljanstva.⁵⁶ Važno je naći balans između obaveza prema Evropskoj uniji, trenda koji je primjetan u novijim reformama međunarodnog privatnog prava i trenutne društvenopolitičke situacije u Bosni i Hercegovini.⁵⁷

5. Umjesto zaključka

Kako bi se osiguralo jedno od temeljnih prava, sloboda kretanja osoba, omogućena su u okviru EU jedinstvena pravila kojima se određuje nadležnost organa pojedine jurisdikcije u bračnim predmetima. S ciljem da se osigura pravna sigurnost u bračnim predmetima sa aspekta određivanja pravila o međunarodnoj nadležnosti, Uredba Brisel II ter svojim rješenjima stvara jedinstveni sistem evropske nadležnosti. S druge pak strane, BiH ima kodificirane norme o međunarodnom privatnom pravu. Međutim, one su sadržane u zakonu koji je donesen prije 40 godina, i u svom izvornom obliku primjenjuje se i danas. Ipak, moramo biti svjesni da je zakon izrađen za potrebe nekog drugog vremena i drugog državnopravnog uređenja. Šta dalje reći od toga da ni naziv države na ispravan nomotehnički način nije riješen. Prema tome, odavno već postoji potreba

---

⁵¹ A. Duraković/J. Alihodžić, Međunarodna nadležnost u brakorazvodnim sporovima u EU i BiH, *Zbornik radova „Pravo između stvaranja i tumačenja“*, Istočno Sarajevo 2023., 495.

⁵² V. Tomljenović/ I. Kunda, „Uredba Rim III: Treba li Hrvatskoj?“, *Obiteljsko pravo u Europi: prošlost, sadašnjost, budućnost/Obitelj i djeca:europska očekivanja i nacionalna stvarnost/* I. Kunda (ur.), Pravni fakultet u Rijeci, Hrvatska udruga za poredbeno pravo, Rijeka, 2014.,240.

⁵³ V. Bouček, „Uredba Rim II - Komunitarizacija europskog međunarodnog deliktneog statuta Uredbe Rim II, harmonizacija hrvatskog mpp-a“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, god. 45, br. 3., 2008., 495.

⁵⁴ A. Duraković, „Razvod braka sa stranim elementom u bosanskohercegovačkom i europskom pravu – mogući pravci harmonizacije“, *Zbornik radova Razvoj porodičnog prava- od nacionalnog do evropskog*, Pravni fakultet Univerziteta Džemal Bijedić u Mostaru, Mostar, 2013., 77.

⁵⁵ Duraković/Alihodžić, 496.

⁵⁶ *Ibid.*, 498.

⁵⁷ *Ibid.*

za reformom koja podrazumijeva autohtoni ZMPP. Nadalje, sve zemlje bivše nam zajedničke države to su već uradile. Osim toga, pred BiH stoji postupak ili bolje reći proces unifikacije i harmonizacije privatnopravnih odnosa sa međunarodnim obilježjem. Upravo bi ovaj eurointegracijski put BiH domaći zakonodavac trebao iskoristiti.

Imajući u vidu eurointegracijski put, za usporedbu rješenja sadržanih u Uredbi Brisel II bis/Brisel II ter i ZMPP sa aspekta pravila o određivanju međunarodne nadležnosti u bračnim predmetima, možemo istaći da i jedni i drugi propisi uređuju u svom polju primjene *ratione materiae* ovo pitanje. I dalje ne možemo. Naime, prilikom određivanja nadležnosti u bračnim predmetima, do izražaja dolaze sve razlike. Osnovna razlika jeste u kriterijima na kojima se temelji nadležnost. I rješenja sadržana u EU jednako kao i ona u BiH, koriste objektivne poveznice. Dok je u međunarodnom privatnom pravu EU to uobičajeno boravište, u internom pravu je temeljna poveznica prebivalište. Zbog svega ranije navedenog, a zasnovano i na sudskoj praksi i te kako svoje mjesto poveznica uobičajeno boravište treba imati u domaćem zakonodavstvu.

INTERNATIONAL JURISDICTION IN MATRIMONIAL MATTERS IN THE LAW OF THE EUROPEAN UNION AND BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary

The growing number of family relationships with an international character, either because their participants are citizens of different countries or have residence in different countries, or because these relationships arise, their effects are realized or they end in the territory of different countries, has led to the need to determine rules that determine the competence of authorities of a particular jurisdiction. Using the Council Regulation (EC) No 2019/1111 of 25 June 2019 on jurisdiction, the recognition and enforcement of decisions in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, and on international child abduction (recast) with the obligatory application in all of the EU Member States, unified the rules determining jurisdiction in matrimonial cases. After showing the fields of application of the Brussels II *ratione materiae*, *ratione temporis* and *ratione loci*, this paper analyzes the provisions governing issues of international jurisdiction in matrimonial matters, both in the European Union and in Bosnia and Herzegovina.

Key words: international jurisdiction, matrimonial matters, nationality, habitual residence.